

Prawa i obowiązki członka:

- **obwodowej komisji wyborczej (OKW) ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie oraz**
- **obwodowej komisji wyborczej (OKW) ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie**

W dniu 21 października 2018 r. głosujemy w wyborach:

- do rad gmin oraz do rad miast na prawach powiatu, przy czym w Warszawie - do rad dzielnic m. st. Warszawy,
- do rad powiatów, przy czym w Warszawie - do rady m. st. Warszawy,
- do sejmików województw,
- wójtów, burmistrzów i prezydentów miast.

Typy kart do głosowania

Obwodowe komisje wyborcze otrzymują 4 rodzaje kart do głosowania: w wyborach do rady gminy, w wyborach do rady powiatu, w wyborach do sejmiku województwa i w wyborach wójta.

Jeśli obwód głosowania obejmuje więcej niż jeden okręg wyborczy do rady gminy, wówczas dla każdego okręgu są odrębne karty do głosowania.

W miastach na prawach powiatu komisje obwodowe otrzymują 3 rodzaje kart do głosowania: w wyborach do rady miasta, w wyborach do sejmiku województwa i w wyborach prezydenta miasta.

Na obszarze m.st. Warszawy komisje obwodowe otrzymują 4 rodzaje kart do głosowania: w wyborach do rady dzielnicy, w wyborach do Rady m.st. Warszawy, w wyborach do Sejmiku Województwa Mazowieckiego i w wyborach Prezydenta m.st. Warszawy.

Właściwa komisja wyborcza wyższego stopnia [Art. 76. § 1.]

- 1) w wyborach do rady gminy oraz w wyborach wójta, burmistrza lub prezydenta miasta - gminna komisja wyborcza;
- 2) w wyborach do rady powiatu i do sejmiku województwa - powiatowa komisja wyborcza lub miejska komisja wyborcza (w przypadku miast na prawach powiatu).
- 3) w wyborach do sejmiku województwa - powiatowa komisja wyborcza lub miejska komisja wyborcza (w przypadku miast na prawach powiatu) oraz wojewódzka komisja wyborcza

Informacje wspólne dla obydwu typów OKW

Członkostwo

Można być członkiem tylko jednej komisji wyborczej.

Wygaśnięcie członkostwa w komisji następuje w przypadku:

[Art. 153. § 1 i 2.], [Art. 184. § 1.], [Art. 182. § 4.]

- zrzeczenia się członkostwa;
- podpisania zgody na kandydowanie w wyborach bądź objęcia funkcji komisarza wyborczego, pełnomocnika, urzędnika wyborczego lub męża zaufania;
- wyrażenia zgody na kandydowanie w wyborach przez osobę będącą w stosunku do członka komisji małżonkiem, wstępnym, zstępnym, rodzeństwem, małżonkiem zstępnego lub przysposobionego albo pozostającą z nim w stosunku przysposobienia;
- śmierci członka komisji;
- utraty prawa wybierania;
- zgłoszenia kandydatury na obszarze województwa, w którym kandydat nie zamieszkuje stale;
- odwołania przez komisarza wyborczego (w przypadku nieuczestniczenia w pracach komisji bez usprawiedliwienia lub podejmowania działań sprzecznych z prawem)

Członkom komisji wyborczych przysługują: [Art. 154. § 1.]

- diety oraz zwrot kosztów podróży i noclegów,
- zryczałtowane diety za czas związany z przeprowadzeniem głosowania oraz ustaleniem wyników głosowania,
- do 5 dni zwolnienia od pracy z zachowaniem prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz uprawnień ze stosunku pracy, z wyjątkiem prawa do wynagrodzenia.
- zaopatrzenie z tytułu wypadku przy wykonywaniu zadań tych komisji

Członkowie komisji korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych i ponoszą odpowiedzialność jak funkcjonariusze publiczni tylko w trakcie:

- przebywania w lokalu wyborczym,
- czynności podejmowanych przez OKW,
- przygotowań do prac OKW.

Członkowie OKW nie mogą prowadzić agitacji wyborczej na rzecz poszczególnych kandydatów oraz list kandydatów:

- w lokalu wyborczym;
- w trakcie czynności podejmowanych przez komisję;
- w trakcie przygotowań do prac komisji.

W dniu wyborów członkowie komisji są obowiązani nosić w widoczny sposób identyfikatory z imieniem i nazwiskiem oraz funkcją pełnioną w komisji.

Posiedzenia komisji

[Uchwały PKW z dnia 17 września 2018 r.]

Pierwsze posiedzenie OKW, niezwłocznie po jej powołaniu, zwołuje komisarz wyborczy, a organizuje urzędnik wyborczy przy pomocy właściwego urzędu gminy.

Na pierwszym posiedzeniu komisja wybiera ze swego składu przewodniczącego komisji oraz jego zastępcę. Głosowanie jest jawne, chyba że członek komisji zażąda przeprowadzenia głosowania tajnego. W razie równej liczby głosów ponawia się głosowanie.

Skład komisji podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty.

Pracami komisji kieruje, zwołuje jej posiedzenia i im przewodniczy przewodniczący komisji. W razie nieobecności przewodniczącego jego obowiązki pełni zastępca przewodniczącego komisji.

Do czasu wyboru przewodniczącego pierwszemu posiedzeniu komisji przewodniczy najstarszy wiekiem członek komisji uczestniczący w posiedzeniu.

Komisja zapoznaje się z wytycznymi i innymi uchwałami oraz wyjaśnieniami Państwowej Komisji Wyborczej i na tej podstawie sporządza plan pracy.

- 1) obwodowa komisja wyborcza ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie – w szczególności dotyczącymi przeprowadzenia głosowania,
- 2) obwodowa komisja wyborcza ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie – w szczególności dotyczącymi ustalenia wyników głosowania

OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie ustala zadania do dnia wyborów, w tym związane z przygotowaniem lokalu wyborczego, odbiorem i zabezpieczeniem kart do głosowania, formularzy protokołu, spisu wyborców, pieczęci komisji, obwieszczeń i innych materiałów. Zadania te OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie wykonuje we współdziałaniu z urzędnikiem wyborczym oraz urzędem gminy.

OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie podejmuje rozstrzygnięcia w obecności co najmniej połowy swego składu, w tym przewodniczącego lub jego zastępcy.

ETAP - Przeprowadzenie głosowania w obwodzie

Informacje ogólne

Głosowanie odbywa się bez przerwy od godziny 7:00 do godziny 21:00. [Art. 39 § 2.]

Głosowanie w obwodach głosowania utworzonych w zakładach leczniczych i domach pomocy społecznej może się rozpocząć później niż o godz. określonej 7:00 i zakończyć wcześniej niż o godz. 21:00. [Art. 39 § 5.]

W lokalu wyborczym należy zapewnić odpowiednią liczbę miejsc umożliwiających nieskrępowane oddanie głosu (zapewnienie tajności głosowania). [Art. 52. § 5a.]

W trakcie głosowania muszą być obecni członkowie w liczbie stanowiącej co najmniej 2/3 jej pełnego składu, w tym przewodniczący komisji lub jego zastępca. Wymóg obecności co najmniej 2/3 osób z komisji oznacza stałe przebywanie takiej liczby członków w pomieszczeniu, w którym znajduje się urna.

Prawa członka OKW ds. przeprowadzenia głosowania

Wcześniejsze zakończenie głosowania

Komisja wyborcza może zarządzić wcześniejsze zakończenie głosowania w odrębnych obwodach głosowania, jeżeli wszyscy wyborcy wpisani do spisu wyborców oddali swe głosy. [Art. 39 § 7.]

Dodatkowa urna (tylko w zakładach leczniczych i w domach pomocy społecznej)

OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie, po uzgodnieniu z właściwą komisją wyborczą wyższego stopnia, może zarządzić stosowanie w głosowaniu drugiej urny wyborczej, która jest urną pomocniczą przeznaczoną wyłącznie do wrzucania kart do głosowania przez wyborców w obwodach głosowania w zakładach leczniczych i w domach pomocy społecznej. [Art. 44. § 1.]

Przerwanie, przedłużenie, odroczenie głosowania [Art. 47. § 1.]

Głosowania nie wolno przerywać, chyba że w wyniku nadzwyczajnych wydarzeń zostanie ono przejściowo lub trwale uniemożliwione. Przez nadzwyczajne wydarzenie należy rozumieć wyłącznie takie, które realnie uniemożliwia głosowanie (np. katastrofa budowlana dotycząca budynku, w którym znajduje się lokal wyborczy). Nie są nadzwyczajnymi wydarzeniami sytuacje o charakterze techniczno-organizacyjnym (brak właściwej pieczęci, trudność w dostaniu się do budynku lub lokalu przed rozpoczęciem głosowania, zapełnienie się urny itp.).

Komisja może zarządzić jego przerwanie, przedłużenie albo odroczenie do dnia następnego, jeżeli głosowanie zostało uniemożliwione wskutek nadzwyczajnych wydarzeń. Dzieje się to w drodze uchwały podjętej przez OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie po uzyskaniu zgody właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia.

Uchwała powinna być natychmiast podana do publicznej wiadomości, przekazana właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia (gminnej lub powiatowej), wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta oraz przesłana PKW za pośrednictwem komisji wyborczej wyższego stopnia (gminnej lub powiatowej).

Obowiązki członka OKW ds. przeprowadzenia głosowania

Do zadań członków OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie należy [Art. 185. § 1.]:

- przeprowadzenie głosowania w obwodzie;
- czuwanie w dniu wyborów nad przestrzeganiem prawa wyborczego w miejscu i czasie głosowania.

Członek komisji wyborczej powinien sprawdzić [Art. 40. § 4.], [Art. 42. § 1.]:

- 1) czy karty do głosowania są prawidłowo wydrukowane, np. czy nie mają błędów i usterek drukarskich
- 2) czy karty do głosowania są kompletne, tj. czy zawierają wszystkie listy kandydatów i kandydatów zarejestrowanych w danym okręgu oraz wszystkich kandydatów w wyborach wójta. Sprawdzenia kompletności kart komisja dokonuje na podstawie obwieszczenia właściwej terytorialnej komisji wyborczej o zarejestrowanych listach kandydatów oraz o zarejestrowanych kandydatach na wójta;
- 3) czy przekazano właściwą liczbę formularzy (po 4 egzemplarze):
  - a) protokołu głosowania w obwodzie na kandydatów na radnych, tj. protokołów głosowania na listy kandydatów na radnych (radnego) wraz z wkładkami umożliwiającymi ujęcie w protokole wszystkich zarejestrowanych list w danym okręgu w wyborach: do rady gminy i rady powiatu lub rady miasta na prawach powiatu oraz sejmiku województwa, a na obszarze m.st. Warszawy: w wyborach do Sejmiku Województwa Mazowieckiego, do Rady m.st. Warszawy i do rady dzielnicy,
  - b) protokołu głosowania w obwodzie na kandydatów na wójta,
  - c) protokołu przekazania;
- 4) czy przekazano właściwy spis wyborców. Jeżeli obwód głosowania obejmuje więcej niż jeden okręg wyborczy w wyborach do rady gminy, wówczas komisja sprawdza, czy spis wyborców w obwodzie został sporządzony w oddzielnych częściach dla każdego z okręgów. W przypadku gdy nie został sporządzony spis wyborców w części B (obejmujący obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi), sprawdzić należy także, czy przekazano czysty formularz części B spisu wyborców;
- 5) czy przekazano listy wyborców, którzy udzielili pełnomocnictwa do głosowania;
- 6) czy przekazano właściwą pieczęć komisji, tj. czy nazwa (OKW ds. przeprowadzenia głosowania), siedziba (miejsce) komisji oraz numer obwodu dotyczą danej komisji;
- 7) czy przekazano zaplombowany pakiet z pieczęcią obwodowej komisji wyborczej ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie; obwodowa komisja wyborcza ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie nie może otwierać tego pakietu, ani naruszać plomby;
- 8) czy przekazano formularze zaświadczeń dla wyborców, potwierdzających wzięcie udziału w głosowaniu;
- 9) przygotowane zostały potrzebne materiały biurowe (poduszka do stempli, przybory do pisania, papier, sznurek, nawilżacz, taśma klejąca, plomby, itp.), a także osłony na spis wyborców zapewniające ochronę danych osobowych osób ujętych w spisie.
- 10) czy na wszystkich kartach do głosowania oznaczone zostały miejsca na umieszczenie pieczęci OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie oraz został wydrukowany odcisk pieczęci terytorialnej (gminnej lub powiatowej) komisji wyborczej.
- 11) czy urna jest pusta, a następnie zamknięta i opieczętowana pieczęcią komisji,
- 12) czy na miejscu znajduje się właściwy spis wyborców i potrzebna liczba kart do głosowania właściwych dla przeprowadzanych wyborów,
- 13) czy w lokalu wyborczym znajduje się odpowiednia liczba łatwo dostępnych miejsc zapewniających tajność głosowania.

Członek OKW powinien dopilnować [Art. 42. § 1.], [Art. 48. § 1.], [Art. 52. § 1-2]:

- aby od chwili opieczętowania do końca głosowania urna wyborcza nie została otwarta,
- aby w lokalu wyborczym znajdowały się tylko urzędowe obwieszczenia wyborcze,
- aby wyborca przed przystąpieniem do głosowania przedstawił dokument umożliwiający stwierdzenie jego tożsamości,
- aby wydawane wyborcy karty do głosowania właściwe dla przeprowadzanych wyborów, opatrzone były pieczęcią OKW,
- aby karty do głosowania zostały wydane wyborcy dopiero po potwierdzeniu ich otrzymania własnym podpisem w przeznaczony na to rubryce spisu wyborców,
UWAGA: W przypadku, gdy wyborca odmówił przyjęcia jednej z kart do głosowania przewodniczący lub zastępca przewodniczącego w rubryce spisu wyborców „Uwagi” czyni adnotację odpowiednio: „bez gminy”, „bez powiatu”, „bez sejmiku”, „bez wójta”, „bez burmistrza”, „bez prezydenta miasta”, „bez dzielnicy”.
- aby nie została wydana ponownie karta (karty) do głosowania, niezależnie od przyczyny żądania wyborcy, np. omyłkowe wypełnienie, niezamierzone zniszczenie itp.
- czy w rubryce spisu wyborców „Uwagi” odpowiadającej nazwisku danego wyborcy nie jest umieszczona informacja o wysłaniu do niego pakietu wyborczego. W przypadku umieszczenia takiej informacji komisja odmawia wydania kart do głosowania.

Uwagi do spisów wyborców

Obywatele polscy umieszczeni są w części A spisu wyborców, natomiast pozostali obywatele Unii Europejskiej w części B spisu wyborców. Wyborcom - pozostałym obywatelom Unii Europejskiej (wyborcy ujęci w części B spisu wyborców) wydaje się wyłącznie karty do głosowania w wyborach do rady gminy oraz w wyborach wójta. W m.st. Warszawie ta grupa wyborców otrzymuje karty do głosowania w wyborach do Rady m.st. Warszawy, rady dzielnicy i Prezydenta m.st. Warszawy.

Jeżeli wyborca poinformuje komisję, że nie otrzymał pakietu wyborczego, wówczas przewodniczący komisji lub jego zastępca telefonicznie potwierdza w dziale ewidencji ludności urzędu gminy, czy urząd posiada informację o niedoręczeniu temu wyborcy pakietu. W przypadku potwierdzenia przez urząd niedoręczenia pakietu dwóch członków komisji, w tym przewodniczący lub jego zastępca, skreśla adnotację w spisie o wysłaniu pakietu, w to miejsce wpisuje adnotację „pakiet niedoręczony” i opatrują ją parafami (przewodniczącego komisji lub zastępcy i członka komisji), a komisja wydaje wyborcy karty do głosowania.

Dopisywanie wyborców do spisu wyborców

W dniu głosowania, zgodnie z art. 51 § 2 pkt 2 i 3 oraz § 4 Kodeksu wyborczego, komisja dopisuje do spisu wyborców, na właściwym dodatkowym formularzu spisu (w części A spisu wyborców - obywateli polskich, natomiast w części B spisu wyborców – pozostałych obywateli Unii Europejskiej), i umożliwia głosowanie:

- 1) osobie pominiętej w spisie, jeżeli udokumentuje ona, iż stale zamieszkuje na terenie tego obwodu głosowania, a dział ewidencji ludności urzędu gminy, na żądanie komisji, potwierdzi telefonicznie, że pominięcie jest wynikiem pomyłki powstałej przy sporządzaniu spisu; członek komisji, który otrzymał potwierdzenie z urzędu gminy, sporządza notatkę, którą po podpisaniu wraz z przewodniczącym komisji lub jego zastępcą, dołącza się do spisu wyborców;
- 2) osobie skreślonej ze spisu dla danego obwodu głosowania w związku z umieszczeniem w spisie wyborców w obwodzie odrębnym, jeżeli udokumentuje ona (np. przedstawi wypis ze szpitala lub

zaświadczenie), iż opuściła daną jednostkę przed dniem głosowania; przed dopisaniem takiej osoby do spisu wyborców należy sprawdzić, czy wyborca jest skreślony ze spisu, a przy jego nazwisku znajduje się adnotacja o skreśleniu w związku z umieszczeniem w spisie wyborców w obwodzie odrębnym („§ 14 ust. 1 pkt 6 rozporządzenia” lub „zawiadomienie o wpisaniu lub dopisaniu do spisu”);

- 3) osobie, która chce głosować w obwodzie odrębnym, a przybyła do danej jednostki przed dniem głosowania, pod warunkiem, że stale zamieszkuje na obszarze województwa, w którym położona jest ta jednostka; przy nazwisku osoby, która stale zamieszkuje na obszarze innej gminy niż gmina, w której położona jest jednostka, ale w tym samym powiecie, w rubryce spisu „Uwagi” należy dopisać adnotację „Tylko wybory do rady powiatu i sejmiku województwa”, a jeśli zamieszkuje na obszarze innego powiatu –adnotację „Tylko wybory do sejmiku województwa”. Przed dopisaniem wyborcy do spisu komisja w obwodzie odrębnym powinna sprawdzić telefonicznie w urzędzie gminy właściwym dla siedziby jednostki, czy osoba ta jest ujęta w rejestrze wyborców w danej gminie lub za pośrednictwem tego urzędu, czy jest ujęta w rejestrze wyborców w gminie odpowiednio na obszarze powiatu lub województwa; członek komisji, który otrzymał potwierdzenie z urzędu gminy, sporządza notatkę, którą po podpisaniu wraz z przewodniczącym komisji lub jego zastępcą, dołącza się do spisu wyborców. W celu uniknięcia trudności z bieżącym potwierdzaniem przybycia do jednostki komisja wcześniej powinna zwrócić się do jej kierownika o udostępnienie wykazu osób, które zostały przyjęte przed dniem głosowania, a nie były ujęte w wykazie przekazanym urzędowi gminy w celu sporządzenia spisu wyborców.

Dodatkowy formularz spisu wyborców, na którym komisja dopisuje wyborców w dniu głosowania, powinien zawierać oznaczenie „Dodatkowy formularz spisu wyborców”. Członek komisji dopisujący na tym formularzu wyborcę w dniu głosowania każdorazowo, obok imienia i nazwiska osoby dopisanej, umieszcza swoją parafę. Po zakończeniu głosowania dodatkowy formularz spisu wyborców powinien zostać opatrzony pieczęcią komisji oraz podpisany przez przewodniczącego komisji lub jego zastępcę.

Komisja nie jest uprawniona do dokonywania jakichkolwiek innych zmian w spisie wyborców.

Przekazanie danych

W trakcie głosowania komisja przekazuje PKW dane określające liczbę [Art. 80. § 2., Art. 70. § 2.]:

- osób uprawnionych do głosowania (na podstawie spisu wyborców),
- wyborców, którym wydano karty do głosowania.

Wyborca niepełnosprawny

Na prośbę wyborcy niepełnosprawnego członek OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie jest zobowiązany przekazać ustnie treść obwieszczeń wyborczych w zakresie informacji o komitetach wyborczych biorących udział w wyborach oraz zarejestrowanych kandydatach i listach kandydatów. Czynności te wykonuje przewodniczący komisji lub zastępca przewodniczącego w obecności innego członka komisji. [Art. 37c. § 2.] [Uchwała]

Gdy wyborca okaże komisji dokument potwierdzający, że jest osobą niepełnosprawną o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o

rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 511, z późn. zm.) i nie może w związku z tym potwierdzić otrzymania kart do głosowania członek komisji wydający karty do głosowania wraz z przewodniczącym lub zastępcą przewodniczącego stwierdza fakt wydania kart oraz przyczynę braku podpisu osoby otrzymującej karty. W przypadku wątpliwości, czy przedłożony dokument upoważnia wyborcę do niepotwierdzenia odbioru karty podpisem w spisie, komisja zwraca się o pomoc do urzędu gminy.

Zakaz dla członków komisji

Członek OKW, mąż zaufania lub obserwator społeczny **nie mogą pomagać w głosowaniu** wyborcy niepełnosprawnemu, nawet na jego usilną prośbę. [Art. 53.]

Niedopuszczalne jest dokonywanie przez komisję jakichkolwiek skreśleń i adnotacji na kartach do głosowania.

Komisja nie dopuści natomiast do głosowania wyborcy, którego pełnomocnik wziął udział w głosowaniu w jego imieniu wcześniej.

Komisja odmawia wydania pełnomocnikowi kart do głosowania i zatrzymuje akt pełnomocnictwa do głosowania w przypadku wcześniejszego głosowania osobistego wyborcy, wygaśnięcia pełnomocnictwa z innej przyczyny lub cofnięcia pełnomocnictwa.

ETAP - Przekazanie urny i dokumentacji wyborczej między OKW

Natychmiast po zakończeniu głosowania przewodniczący OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie wspólnie z przewodniczącym OKW ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie zapięczętują otwór urny wyborczej. [Art. 70. § 1.]

Następnie przewodniczący OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie przekazuje przewodniczącemu OKW ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie w obecności członków każdej z komisji obwodowej [Art. 70. § 1a.]:

- 1) spis wyborców,
- 2) urnę wyborczą wraz ze znajdującymi się w niej kartami do głosowania,
- 3) egzemplarze protokołu głosowania w obwodzie,
- 4) niewykorzystane karty do głosowania,
- 5) akty pełnomocnictwa do głosowania
- 6) zaplombowane pakiety z pieczęciami obwodowej komisji wyborczej:
  - a) ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie,
  - b) ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie; obwodowa komisja wyborcza ds. ustalenia wyników głosowania nie może otwierać tego pakietu, ani naruszać plomby;
- inne dokumenty, w tym uchwały komisji lub zarządzenia jej przewodniczącego, dotyczące przebiegu głosowania.

Członkowie obydwu komisji w obecności przewodniczącego każdej z komisji ustalają [Art. 70. § 1a.]:

- liczbę niewykorzystanych kart do głosowania,
- liczbę aktów pełnomocnictwa do głosowania.

Protokół przekazania

Z przekazania ww. dokumentów sporządza się protokół, w którym wymienia się [Art. 70. § 1b.]:

- nazwę komisji oraz miejsce,
- datę i godzinę przekazania,
- liczbę niewykorzystanych kart do głosowania,
- liczbę aktów pełnomocnictwa do głosowania
- oraz inne istotne informacje, np. uchwały komisji lub zarządzenia jej przewodniczącego, dotyczące przebiegu głosowania.

Protokół przekazania podpisują wszyscy obecni przy przekazaniu członkowie każdej z komisji obwodowej oraz obaj przewodniczący. Protokół przekazania opatruje się pieczęcią obwodowej komisji wyborczej ds. ustalenia wyników.

Następnie przekazuje się go właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia (gminnej, powiatowej) wraz z protokołem głosowania w obwodzie właściwym dla przeprowadzanych wyborów. [Art. 70. § 1b.]

Każdy członek komisji, mąż zaufania i obserwator społeczny może zażądać otrzymania kopii protokołu przekazania. [Art. 70. § 1b.]

Uchwały OKW ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie lub zarządzenia jej przewodniczącego, dotyczące ustalenia wyników głosowania, wpisuje się do protokołu głosowania w obwodzie. W razie braku miejsca na formularzu protokołu, dołącza się je jako załączniki do protokołu.

Do protokołu głosowania w obwodzie dołącza się także uchwały OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie lub zarządzenia jej przewodniczącego, dotyczące przebiegu głosowania.

Uchwały, protokół przekazania, protokoły głosowania i inne dokumenty komisji oraz wydawane karty do głosowania opatrywane są pieczęcią komisji.

ETAP - Ustalanie wyników głosowania w obwodzie

Obowiązki członka OKW ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie

Do zadań członków OKW ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie należy:

- ustalenie wyników głosowania w obwodzie i podanie ich do publicznej wiadomości;
- przesłanie wyników głosowania do właściwej komisji wyborczej.

Wszystkie czynności OKW ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie wykonywane są wspólnie przez członków komisji w liczbie stanowiącej co najmniej 2/3 jej pełnego składu, w tym przewodniczącego lub jego zastępcy. Nie jest dopuszczalne tworzenie z członków komisji grup roboczych, które wykonywałyby oddzielnie czynności po zakończeniu głosowania.

Czynności przed otwarciem urny

Niewykorzystane karty do głosowania należy umieścić w zabezpieczonych i opisanych pakietach.

Czynności po otwarciu urny

Zaleca się wyjmować karty z urny, tak aby nie zostały uszkodzone oraz urna nie została zniszczona. Niedopuszczalne jest przewracanie wypełnionej urny wyborczej.

Komisja przegląda wszystkie karty i odkłada na jedno miejsce karty zniszczone, przy czym w przypadku

- a) kart pojedynczych: karty zniszczone to karty całkowicie przedarte na dwie lub więcej części,
- b) kart zbroszowanych: karty zniszczone to karty przedarte lub takie karty, z których odłączono poszczególne strony lub arkusze bądź ich części.

Karty zniszczone nie są brane pod uwagę przy obliczeniach i należy je zapakować w pakiet, opieczkować go i opisać.

Komisja przegląda wszystkie karty i rozdziela je na 3 lub 4 wybory oraz w przypadku każdego z wyborów osobno odkłada karty ważne i karty nieważne, tzn.

- a) karty inne niż ustalone urzędowo
- b) karty nieopatrzone pieczęcią obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie.

UWAGA: Nie należy mylić dwóch różnych pojęć: "karta nieważna" i "głos nieważny".

Po tym etapie na stołach powinny znajdować 3 lub 4 stosy karty do poszczególnych wyborów, z podziałem na karty ważne i karty nieważne.

Karty nieważne należy zapakować w pakiety, odrębnie do każdego z wyborów opieczkować je i opisać.

Kolejne etapy ustalania wyników głosowania.

Na stole powinny zostać tylko karty ważne do wybranych wyborów, a pozostałe karty ważne (do 2 lub 3 innych głosowań) powinny zostać zabezpieczone w pakietach, opisane i znajdować się w zasięgu wzroku członków komisji

Na podstawie kart ważnych komisja ustala liczbę głosów nieważnych oraz głosów ważnych.

Komisja jest obowiązana przejrzeć całą kartę do głosowania.

W trakcie przeglądania kart do głosowania komisja odkłada osobno karty z głosami nieważnymi według przyczyn nieważności głosu i osobno karty z głosami ważnymi.

Uznania głosu za nieważny oraz przyczynę jego nieważności **komisja dokonuje** po okazaniu karty wszystkim członkom komisji uczestniczącym w ustalaniu wyniku głosowania.

Karty z głosami nieważnymi należy zapakować w odrębne pakiety – według przyczyn nieważności głosu – opieczętować je i opisać „Głosy nieważne z kart ważnych w wyborach do .... lub wyborach wójta / burmistrza / prezydenta w dniu 21 października 2018 r. z powodu ...

Następnie opisane w powyższy sposób pakiety z głosami nieważnymi według przyczyny nieważności głosu należy zapakować w jeden pakiet i opisać: „Głosy nieważne z kart ważnych w wyborach ..... w dniu 21 października 2018 r. – ..... sztuk”.

Komisja sprawdza czy suma głosów nieważnych i głosów ważnych równa się liczbie kart ważnych. Jeżeli występuje rozbieżność, należy poszukać przyczyny błędu.

Komisja ustala liczbę głosów ważnych oddanych na poszczególne listy i na poszczególnych kandydatów. Komisja powinna korzystać z przygotowanych wcześniej arkuszy pomocniczych z nazwiskami i imionami, skrótami nazw komitetów wyborczych i numerami list.

Komisja sprawdza, czy suma głosów oddanych na wszystkie listy jest równa liczbie głosów ważnych. Jeżeli nie jest, to należy poszukać przyczyny błędu.

W razie braku miejsca w protokole na opisanie przyczyn rozbieżności należy dokonać tego na oddzielnej kartce papieru, która stanowić będzie załącznik do protokołu. W protokole zaś należy zamieścić informację o sporządzeniu załącznika. Jeżeli niezgodność nie występuje, w punkcie przeznaczonym na „Uwagi” należy wpisać wyrazy „brak uwag”.

Dopiero po sprawdzeniu prawidłowości danych komisja pakuje karty z głosami ważnymi w odrębne pakiety według numerów list. Pakiety te należy opisać „Głosy ważne z kart ważnych w wyborach ..... Lista nr .... –..... sztuk” w wyborach w dniu 21 października 2018 r.

Członkowie komisji powinni starannie wykonywać wszystkie czynności, gdyż umożliwi to szybkie wyjaśnienie ewentualnych błędów w obliczeniach, a także zarzutów wynikających z uwag mężów zaufania lub protestów wyborców.

Komisja wypełnia wspólnie wszystkie punkty protokołu głosowania w obwodzie.

Następnie komisja na podstawie ważnych kart do głosowania w kolejnym wyborach (głosowaniu) powtarza czynności, przy czym należy pamiętać o różnicach między głosowaniem na kandydatów oraz głosowaniem na listy.

Komisja powinna sprawdzić nienaruszalność tymczasowego pakietu zawierającego ważne karty do głosowania w kolejnych wyborach i przystępuje do ustalenia wyników głosowania.

UWAGA: W przypadku, gdy członkowie komisji mają jakiegokolwiek wątpliwości lub wątpliwości lub obserwator społeczny zgłosili zastrzeżenia - komisja powinna przerwać czynności i zapoznać się z właściwymi przepisami (Kodeksem wyborczym lub uchwałami PKW) i wspólnie ustali prawidłowy tok postępowania.

Uwagi do protokołów głosowania wnoszone przez mężów zaufania i członków komisji

Do każdego protokołu głosowania mogą wnieść uwagi mężowie zaufania obecni przy pracach komisji oraz członkowie komisji uczestniczący w jej pracach. Uwagi mężów zaufania komisja wpisuje bezpośrednio do protokołu w punkcie 18.

Mąż zaufania, który wniósł uwagę podpisuje ją w protokole. Jeżeli mężowie zaufania nie zgłosili uwag lub nie byli obecni przy sporządzaniu protokołu, w punkcie tym należy wpisać odpowiednio wyrazy „Brak zarzutów” lub „Brak mężów zaufania w obwodzie”.

Uwagi członków komisji wpisuje się bezpośrednio do protokołu w punkcie 19. Członek komisji, który wniósł uwagę z wymienieniem konkretnych zarzutów, podpisuje ją w protokole. Jeżeli członkowie komisji nie zgłosili uwag, w punkcie tym należy wpisać wyrazy „Brak zarzutów”.

Jeżeli treść uwag mężów zaufania albo członków komisji nie mieści się na formularzu, należy napisać je na odrębnych kartkach i dołączyć do protokołu, zaznaczając to w odpowiednim punkcie protokołu (odpowiednio 18 lub 19).

Komisja ma obowiązek ustosunkować się do zarzutów wniesionych przez mężów zaufania lub członków komisji, załączając do protokołu wyjaśnienia.

Protokół głosowania

OKW ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie ustala i wymienia w protokole głosowania:

- czas rozpoczęcia i zakończenia głosowania,
- omawia zarządzenia i inne podjęte decyzje, jak również inne istotne okoliczności związane z przebiegiem głosowania,
- liczbę wysłanych pakietów wyborczych,
- liczbę kart do głosowania wyjętych z kopert zwrotnych dostarczonych do OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie do zakończenia głosowania i podaje je w protokole głosowania w obwodzie właściwym dla przeprowadzanych wyborów,
- liczbę osób uprawnionych do głosowania (na podstawie spisu wyborców) oraz liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania,

odpowiednio do przeprowadzanych wyborów:

- liczbę głosów nieważnych z wyszczególnieniem przyczyn nieważności i liczby głosów odpowiadających każdej z tych przyczyn,
- liczbę głosów ważnych ogółem z wyszczególnieniem liczby głosów oddanych na poszczególnych kandydatów albo na poszczególne listy kandydatów i każdego kandydata z tych list.
- ponadto wymienia się następujące liczby: [Art. 75. § 3.]

- niewykorzystanych karty do głosowania w zapieczętowanych pakietach,
- wyjętych z urny karty do głosowania,
- liczbę kart ważnych,
- liczbę kart nieważnych,

odpowiednio do przeprowadzonych wyborów:

- liczbę głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów,
- liczba głosów ważnych oddanych na poszczególne listy kandydatów i każdego kandydata z tych list,
- liczbę głosów nieważnych,
- liczbę wyborców głosujących przez pełnomocnika.

Liczby w protokole głosowania wpisuje się zaczynając od prawej strony, tj. w następujący sposób: liczby jednocyfrowe wpisuje się w ostatniej kratce z prawej strony, liczby dwucyfrowe – w dwóch ostatnich kratkach z prawej strony, liczby trzycyfrowe – w trzech ostatnich kratkach z prawej strony itd., czyli tak, aby ostatnia cyfra wpisywanej liczby wypadła w ostatniej kratce z prawej strony.

Jeżeli ustalona przez komisję liczba wynosi zero, w ostatniej kratce z prawej strony należy wpisać cyfrę „0”.

Protokół głosowania (właściwy dla przeprowadzanych wyborów) sporządzany jest w dwóch egzemplarzach. Po jego podpisaniu i opatrzeniu pieczęcią komisji dane wpisane do protokołu wprowadzane są do sieci elektronicznego przekazywania danych.

Protokół głosowania przekazuje się:

- w wyborach do rady gminy oraz w wyborach wójta, burmistrza lub prezydenta miasta - gminnej komisji wyborczej;
- w wyborach do rady powiatu i do sejmiku województwa - powiatowej komisji wyborczej.

Niezwłocznie po sporządzeniu protokołu głosowania w obwodzie, przed jego przekazaniem właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia, komisja wyborcza podaje do publicznej wiadomości wyniki głosowania w obwodzie poprzez wywieszenie w lokalu wyborczym, w miejscu łatwo dostępnym dla wyborców, kopii tego protokołu.

Protokół wywieszony w lokalu wyborczym umieszcza się na stronie internetowej PKW. [Art. 77. § 1.]

Po sporządzeniu protokołu głosowania komisja składa do opakowań zbiorczych osobno: ważne, nieważne i niewykorzystane karty do głosowania. Po dokładnym zamknięciu opakowanie zbiorcze zapieczętowuje się, przy użyciu pieczęci komisji, w sposób uniemożliwiający jego otwarcie bez naruszenia odcisku pieczęci.

Gminne i powiatowe komisje wyborcze sprawdzają pod względem zgodności arytmetycznej poprawność ustalenia wyników głosowania w obwodzie. W przypadku stwierdzenia niezgodności arytmetycznych danych w protokole OKW ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie obowiązana jest ją wyjaśnić i odpowiednio poprawić oraz podać do publicznej wiadomości w trybie określonym w art. 77 skorygowane wyniki głosowania. [Art. 76. § 3.]

Komisja jest obowiązana sporządzić protokoły głosowania według wzorów określonych uchwałą Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 30 lipca 2018 r.

Jeżeli komisja nie ma obsługi informatycznej w swojej siedzibie lub zachodzą przeszkody w wykorzystaniu systemu informatycznego, sporządza protokoły ręcznie, a następnie przekazuje właściwym komisjom terytorialnym (gminnym i powiatowym).

Prawa członka OKW ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie

Każdy członek komisji może zażądać otrzymania kopii protokołu przekazania.

Członkowie komisji mają prawo wniesienia do protokołu uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów, z tym że nie zwalnia to ich z obowiązku podpisania protokołu głosowania w obwodzie. Adnotację o wniesieniu uwag zamieszcza się w protokole.

Każdy członek komisji otrzymuje kopię protokołu głosowania.

Wyborcy niepełnosprawni

Jeżeli niepełnosprawny wyborca nie jest w stanie potwierdzić otrzymania karty do głosowania, członek komisji wydający kartę do głosowania wraz z przewodniczącym lub jego zastępcą stwierdza fakt wydania oraz przyczynę braku podpisu osoby otrzymującej kartę. [Art. 52. § 2a.]

Prawa i obowiązki przewodniczącego OKW ds. przeprowadzenia głosowania

W przeddzień wyborów przewodniczący odbiera jeden egzemplarz spisu wyborców.

Przewodnicząc wyznacza członka komisji, który ma obowiązek zapewniać nienaruszalność urny oraz przestrzeganie przez wyborców zasady, że karta powinna być wrzucana w taki sposób, aby strona zadrukowana była niewidoczna.

O godzinie zakończenia głosowania (tzn. o 21:00) przewodniczący zarządza zakończenie głosowania - od tej chwili mogą głosować tylko wyborcy, którzy przybyli do lokalu wyborczego przed godziną zakończenia głosowania.

Głosowanie może zostać zakończone przed 21:00, ale nie wcześniej niż o godzinie 18:00. O zarządzeniu zakończenia głosowania przewodniczący zawiadamia osobę kierującą radą gminy lub miasta, wójta, burmistrza lub prezydenta miasta oraz właściwą komisję wyborczą wyższego stopnia (gminna lub powiatową).

Przewodniczący lub jego zastępca muszą być obecni w lokalu wyborczym od chwili rozpoczęcia głosowania aż do jego zakończenia.

Wydarzenia nadzwyczajne [Art. 47.]

Jeżeli wskutek nadzwyczajnych wydarzeń zachodzi konieczność zamknięcia lokalu wyborczego komisja:

- zabezpiecza otwór urny wyborczej i oddaje urnę wraz z zabezpieczonym spisem wyborców na przechowanie przewodniczącemu komisji,

- ustala protokolarnie:
  - liczbę niewykorzystanych kart do głosowania i umieszcza je w opieczętowanym pakiecie oraz oddaje je na przechowanie przewodniczącemu komisji,
  - liczbę osób uprawnionych do głosowania, czyli liczbę osób ujętych w spisie wyborców,
  - liczbę kart wydanych - na podstawie podpisów osób w spisie wyborców.

Po wykonaniu powyższych czynności przewodniczący komisji:

- zamyka lokal wyborczy
- opieczętowuje wejście do lokalu pieczęcią komisji
- pieczęć komisji oddaje na przechowanie zastępcy przewodniczącego lub innemu członkowi komisji.

Porządkowe

Przewodniczący komisji [Art. 49. § 1.]:

- czuwa nad zapewnieniem tajności głosowania oraz nad utrzymaniem porządku i spokoju w czasie głosowania.
- ma prawo zażądać opuszczenia lokalu wyborczego przez osoby naruszające porządek i spokój.
- może zażądać koniecznej pomocy od komendanta właściwego miejscowo komisariatu Policji
- wyznacza członka komisji, który przebywając w bezpośredniej bliskości urny zapewnia jej nienaruszalność oraz przestrzeganie przez wyborców zasady, że karta powinna być wrzucana do urny znajdującej się w dostępnym i widocznym miejscu lokalu wyborczego, w taki sposób, aby strona zadrukowana była niewidoczna. [Art. 52. § 6, 6a.]

Prawa i obowiązki przewodniczącego OKW ds. ustalenia wyników głosowania

Po dokonaniu czynności związanych z odbiorem dokumentów od OKW ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie przewodniczący otwiera urnę wyborczą.

Przewodniczący komisji lub jego zastępca:

- niezwłocznie przekazuje wójtowi, burmistrzowi i prezydentowi miasta kopię protokołu głosowania w obwodzie. Wyborcom, w ciągu 30 dni od dnia przekazania, przysługuje wgląd do kopii protokołu, o którym mowa w zdaniu pierwszym, w siedzibie gminy lub miasta, do której przekazano kopię protokołu. [Art. 77. § 3.]
- niezwłocznie przekazuje właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia, w zapieczętowanej kopercie, jeden egzemplarz protokołu głosowania w obwodzie wraz z wyjaśnieniami komisji do ewentualnych zarzutów zgłoszonych przez członków OKW ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie lub mężów zaufania [Art. 78. § 1.]
- osobiście transportuje wszystkie dokumenty do siedziby właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia albo wydaje je w siedzibie OKW osobie upoważnionej w formie pisemnej do odbioru protokołów przez przewodniczącego właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia. [Art. 78. § 1.]

Po dokonaniu czynności związanych z ustaleniem wyników głosowania, przewodniczący komisji niezwłocznie, w sposób ustalony przez PKW, przekazuje w depozyt odpowiednio urzędnikowi wyborczemu opakowania zbiorcze zawierające karty do głosowania oraz pieczęć komisji. [Art. 79. § 2.]